

УГОЛОВНОЕ ПРАВО, УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРАВО

УДК 343.21

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Вікторія БАБАНІНА,

кандидат юридичних наук, доцент,
докторант докторантури та аспірантури
Національної академії внутрішніх справ

У статті досліджено концептуальні засади механізму реалізації кримінального законодавства, що стосуються поняття такого механізму, його мети, завдань, а також окремих аспектів (соціального, психологічного, інструментального, спеціально-юридичного). Висвітлено співвідношення механізму реалізації кримінального законодавства з механізмом кримінально-правового впливу, механізмом кримінально-правового регулювання, механізмом реалізації кримінальної відповідальності, механізмом реалізації кримінально-правової норми, яке покладено в основу визначення поняття «механізму реалізації кримінального законодавства» як врегульованого кримінальним та кримінально-процесуальним законами України процесу втілення в життя закріплених у кримінально-правових нормах прав і обов'язків суб'єктів кримінально-правових відносин у формі дотримання, виконання, використання та застосування.

Ключові слова: кримінальне законодавство, реалізація кримінального законодавства, механізм реалізації кримінального законодавства, кримінальна відповідальність, кримінально-правове регулювання, кримінально-правова норма, кримінально-правові відносини.

CONCEPTUAL GROUNDS OF CRIMINAL MECHANISM REALIZATION

Victoria BABANINA,

Candidate of Law Sciences, Associate Professor,
Doctoral Degree Applicant of Post-Doctoral and Postgraduate Study Unit
of National Academy of Internal Affairs

This article is concerning on studying of conceptual grounds of criminal legislation realization mechanism namely its definition, purposes, tasks as well as certain aspects (social, psychological, instrumental, specially legal). Correlation between criminal legislation realization mechanism and criminal law influence, criminal law regulation mechanism, criminal responsibility realization mechanism, criminal law norm realization mechanism has been highlighted and taken as a basis of definition of term "criminal legislation realization mechanism" which means regulated by criminal and criminal procedural legislation of Ukraine process of implementation of criminal law relations' subjects rights and obligations (embodied in criminal law norms) in forms of observation, execution, utilization and application.

Key words: criminal legislation, criminal legislation realization, criminal legislation realization mechanism, criminal responsibility, criminal law regulation, criminal law norm, criminal law relations.

Постановка проблеми. Негативним фактом на шляху розбудови України як правової держави європейського зразка є неналежна реалізація правових норм різних галузей законодавства, зокрема і кримінального. Як свідчить практика, нині не всі норми КК України безперешкодно втілюються в життя, тобто не завжди має місце їх необхідна реалізація. Труднощі на шляху реалізації кримінального законодавства, а також помилки, які допускаються в цьому процесі, насамперед послаблюють ефективність дії закону про кримінальну відповідальність, дискредитують правозастосовну діяльність відповідних органів у цій сфері.

Актуальність теми дослідження. Реалізація кримінального законодавства як процес і як результат має необхідні елементи, риси, властивості, структуру, які поєднані в певному механізмі.

Саме категорія механізму дозволяє охопити весь процес реалізації кримінального законодавства в усіх його

проявах. Дослідження механізму реалізації кримінального законодавства дозволяє виявити всі елементи його системи, простежити їх взаємозв'язок та тенденції розвитку.

Відсутність належного механізму реалізації кримінального законодавства є однією з найбільш вагомих причин низької ефективності застосування та дотримання кримінально-правових норм. Натомість дослідження механізму реалізації кримінального законодавства є важливим орієнтиром підвищення ефективності правозастосовної діяльності.

Аналіз останніх досліджень. Актуальні питання механізму реалізації кримінального законодавства досліджували такі вчені, як: Ю.В. Баулін, П.С. Берзін, Н.О. Гуторова, О.О. Дудоров, І.І. Митрофанов, О.В. Наден, В.О. Навроцький, А.В. Наумов, М.І. Панов, Є.Д. Скулиш, В.І. Шакур, С.Д. Шапченко та інші. Незважаючи на вагомий доробок вищезазначених науковців, нині в теорії кримінального

права немає ґрунтовних розробок механізму реалізації кримінального законодавства, зокрема не сформульовано визначення цього поняття, не розкрито зміст його елементів, відсутні науково обґрунтовані правила реалізації кримінального законодавства, детально не розкриті її форми. Тому в суб'єктів реалізації кримінального законодавства відсутні необхідні орієнтири на шляху реалізації своїх прав і обов'язків, визначених у законі про кримінальну відповідальність. У зв'язку із цим своєчасним та необхідним є дослідження проблем механізму реалізації кримінального законодавства. Актуальність дослідження цієї категорії зумовлюється її зв'язком з кримінально-правовим регулюванням та кримінально-правовими відносинами.

Метою статті є дослідження концептуальних засад механізму реалізації кримінального законодавства.

Виклад основного матеріалу. Реалізація кримінального законодавства відбувається в певних межах із використанням певних засобів та з дотриманням визначеного порядку. Це упорядкований процес, який не може здійснюватися сам собою. Він потребує певної послідовності.

У тлумачному словнику «механізм» має такі значення: 1) пристрій, що передає або перетворює рух; 2) внутрішня будова, система чого-небудь; 3) метод, спосіб; 4) сукупність станів і процесів, із яких складається певне фізичне, хімічне та ін. явище [4, с. 665].

Слово «реалізувати» означає: 1) здійснювати, роботи реальним, втілювати що-небудь у життя; 2) переводити на гроші, продавати [4, с. 1204]. Під життям у контексті з'ясування змісту терміну «механізм реалізації кримінального законодавства», очевидно, слід розуміти реальні кримінально-правові відносини.

Екстраполюючи зміст зазначених слів на досліджуваний термін, можна стверджувати, що в буквальному розумінні механізм реалізації кримінального законодавства може означати: 1) систему втілення кримінального законодавства в кримінально-правові відносини; 2) метод або спосіб такого втілення; 3) сукупність процесів, із яких складається реалізація кримінального законодавства.

Механізм реалізації кримінального законодавства можна розглядати принаймні у трьох аспектах як: 1) певну систему; 2) певний метод чи спосіб; 3) сукупність певних процесів.

Відтак слід розглядати механізм реалізації кримінального законодавства в широкому та вузькому розумінні. У широкому розумінні цей механізм охоплює всі вищезазначені аспекти, а у вузькому – лише один із них. Наприклад, під механізмом реалізації кримінального законодавства можна розуміти систему форм його реалізації.

На підставі з'ясування семантичного значення відповідних термінів слід зауважити, що механізм реалізації можна також розглядати як певний процес та результат. Відтак у межах цієї категорії слід виділити матеріальну та процесуальну сторони.

Причому предметом даного дослідження повинна бути саме матеріальна сторона, точніше – кримінально-правова, тобто та, що закріплена в кримінальному законодавстві.

Важливо визначити мету та завдання механізму реалізації кримінального законодавства. Найважливішою метою механізму реалізації права, на думку Т.Ю. Фалькіної, є ефективне здійснення суб'єктами своїх прав і юридичних обов'язків. До завдань механізму реалізації прав входить розширення соціальної активності суб'єкта зі здійснення своїх прав і юридичних обов'язків, формування правової культури суспільства і окремого суб'єкта [14, с. 15].

Взявши за основу запропоновані дослідницею положення, варто зробити лише певні уточнення. *Метою механізму реалізації кримінального законодавства має бути ефективне здійснення (втілення в життя) суб'єк-*

тами кримінально-правових відносин їх прав і обов'язків, передбачених законом про кримінальну відповідальність. Натомість завданнями механізму реалізації кримінального законодавства слід визнавати розширення правової активності суб'єктів кримінально-правових відносин щодо втілення в життя їх прав та обов'язків, передбачених законом про кримінальну відповідальність, підвищення рівня їх правової культури та правової культури суспільства.

Залежно від напрямку дослідження механізму кримінально-правового регулювання в теорії кримінального права виділяють три його аспекти: 1) соціальний; 2) психологічний; 3) інструментальний, спеціально-юридичний [3, с. 46; 15, с. 63–64].

Зазначені аспекти характерні і для механізму реалізації кримінального законодавства, який є складовою частиною механізму кримінально-правового регулювання. Тому, враховуючи це твердження, а також напрацювання П.С. Берзіна і С.Д. Шапченка [3, с. 46; 15, с. 63–64], варто розкрити відповідні аспекти механізму реалізації кримінального законодавства.

Соціальний аспект такого механізму характеризує діяльність суб'єктів реалізації кримінального законодавства, розкриває його значення для врегулювання кримінально-правових відносин, визначає соціальну ефективність реалізації кримінального законодавства повинен забезпечити інтереси як окремих членів, так і суспільства в цілому.

Психологічний аспект механізму реалізації кримінального законодавства характеризує особливості поведінки суб'єктів у межах певної форми реалізації кримінального законодавства. Він потребує звернення до психологічних властивостей особистості суб'єктів, які спонукають їх до реалізації того чи іншого варіанту поведінки, яка є предметом кримінально-правового регулювання.

Інструментальний, спеціально-юридичний аспект включає порядок реалізації кримінального законодавства за допомогою специфічних кримінально-правових засобів. Він охоплює положення про структуру механізму реалізації кримінального законодавства та особливості його елементів.

У кримінально-правових дослідженнях вчені оперують різними механізмами, зокрема: механізмом кримінально-правового впливу, механізмом кримінально-правового регулювання, механізмом реалізації кримінальної відповідальності, механізмом реалізації кримінально-правової норми, а також механізмом реалізації кримінального законодавства.

Незважаючи на те, що предметом цього дослідження є механізм реалізації кримінального законодавства, варто звернути увагу й на інші механізми, з якими він перебуває у взаємозв'язку. Це, по-перше, дозволить глибше пізнати його кримінально-правову природу, а по-друге, певною мірою є сировиною для конструювання базових положень про механізм реалізації кримінального законодавства з огляду на відсутність ґрунтовних досліджень вказаного питання в теорії українського кримінального права, а також ураховуючи той факт, що інші механізми володіють окремими схожими рисами.

У теорії кримінального права відсутнє визначення механізму реалізації кримінального законодавства. Тому насамперед слід звернутися до споріднених механізмів, що функціонують в юридичній науці.

А.С. Литвинов дає визначення механізму реалізації кримінально-правової норми як сукупності засобів і методів, безпосередньо спрямованих на здійснення суб'єктами своїх прав і обов'язків [10, с. 11]. Фактично це визначення найбільш близьке до предметно досліджуваного в нашій роботі, однак воно не дає повного та вичерпного розу-

міння не лише механізму реалізації кримінального законодавства, але й механізму реалізації кримінально-правової норми з огляду на те, що його компоненти насамперед позбавленні будь-якого кримінально-правового змісту, є загальнотеоретичними. Крім, того вчений зводить зазначений ним механізм лише до сукупності певних засобів і методів. Безумовно, зазначені засоби і методи відіграють важливу роль у механізмі реалізації кримінального законодавства чи механізмі реалізації кримінально-правової норм, однак напевно, що це не єдиний компонент таких механізмів.

Механізм реалізації забороняючих кримінально-правових норм, на думку Н.П. Ждиняк, полягає в попереджувальному впливі забороняючих кримінально-правових норм на суспільні відносини (що визначається якісними властивостями норми) шляхом впливу на поведінку осіб, які можуть бути суб'єктами злочину [8, с. 300–306]. Незважаючи на те, що запропонований Н.П. Ждиняк механізм стосується лише забороняючих кримінально-правових норм, він вартий уваги принаймні з огляду на те, що автор оперує поняттям «суспільні відносини», чітко конкретизує різновид кримінально-правових норм, а також категорію суб'єктів – суб'єктів злочину.

Заслужують на увагу й твердження вчених щодо механізму реалізації норм інших галузей права. К.С. Каверіна стверджує, що *механізм реалізації норм адміністративного права* – це система взаємопов'язаних і взаємодіючих між собою нормативно-інституційних, процедурно-процесуальних та інструментальних елементів, за допомогою яких здійснюється і забезпечується різноманітна управлінська діяльність органів і посадових осіб державної (муніципальної) публічної влади, організацій, громадян із метою вирішення конкретних управлінських завдань за допомогою покладених на них функцій, повноважень, наданих їм прав та обов'язків [9, с. 49]. Імпонує позиції автора цього визначення у плані виокремлення нормативно-інституційних, процедурно-процесуальних та інструментальних елементів. Заслужує на увагу також широкий перелік суб'єктів реалізації відповідних норм.

Досить цікавим для врахування є визначення механізму реалізації норм кримінально-виконавчого права під час виконання позбавлення волі Е.Ю. Євстигнєвої, який, на її думку, полягає в заснованій на кримінально-виконавчих правових засобах цілеспрямованій діяльності суб'єктів кримінально-виконавчих правовідносин із реалізації правових норм, що регулюють позбавлення волі, в рамках процедур їх дотримання, виконання, використання і застосування [7, с. 10]. Особливо імпонує виокремлення в межах такого механізму окремих форм реалізації правових норм, а також суб'єктів правових відносин.

Механізм реалізації певної норми, зокрема кримінально-правової норми чи сукупності таких норм, у межах певного інституту стосується лише однієї норми чи інституту, а не цілої галузі кримінального права чи законодавства. Хоча такий механізм, безумовно, функціонує в межах механізму реалізації кримінального законодавства і є його складовою частиною. З огляду на це варто звернутися до більш масштабних механізмів, серед яких – *механізм реалізації права*.

Із цього приводу заслуговують на увагу насамперед позиції вчених у галузі теорії права. Зокрема, Т.Ю. Фалькіна вважає за можливе визначити *механізм реалізації права* як систему взаємопов'язаних і взаємодіючих елементів (правових засобів), за допомогою яких відбувається втілення норм права в життя шляхом здійснення суб'єктивних прав і юридичних обов'язків [14, с. 15].

Механізм реалізації права представлений В.А. Сапун як особлива правова підсистема механізму правового регу-

лювання, блок регулятивних і охоронних правових засобів централізованого та децентралізованого регулювання, за допомогою яких об'єктивне і суб'єктивне право перетворюється в життя, втілюється у фактичній поведінці і юридичній діяльності суб'єктів [12, с. 301].

В основі зазначених визначень вчених – правові засоби. Безумовно, правові засоби переважно складають механізм реалізації кримінального законодавства, однак чи зводиться механізм лише до правових засобів? Хоча слід відмітити, що В.А. Сапун слушно звертає увагу на певних суб'єктів. Очевидно, що механізм реалізації кримінального законодавства також охоплює діяльність певних суб'єктів, яких, однак, не можна називати правовими засобами.

Поряд із механізмом реалізації кримінального законодавства варто виділити і механізм кримінально-правового впливу. В.К. Дуюнов стверджує, що *механізм кримінально-правового впливу* – це функціонуючий комплекс (процес застосування) передбачених кримінальним законом засобів, прийомів і технологій, які використовуються в правозастосовчій практиці щодо осіб, винних у скоєнні злочинів, а також в превентивному плані щодо так званих нестійких осіб. Це об'єктивно необхідний складний динамічний процес практичної реалізації негативної, справедливої і невідторотної реакції держави на вчинення злочинів за допомогою системи передбачених законом кримінально-правових засобів (кримінально-правових норм, кримінально-правових відносин та актів застосування норм кримінального права) з метою забезпечення і підтримки порядку в суспільному житті [5, с. 39]. На наш погляд, механізм кримінально-правового впливу є значно ширшим за змістом, ураховуючи результати нашого дослідження щодо предмета кримінально-правового регулювання, який на сьогодні не обмежується лише злочином. Адже, як слушно зауважує Н.О. Орловська, заходи кримінально-правового впливу – це будь-які заходи, унормовані в КК України [11, с. 137]. Тому запропоноване В.К. Дуюновим визначення, на наш погляд, більше стосується механізму реалізації кримінальної відповідальності.

Є.Д. Скулиш та І.І. Митрофанов стверджують, що *механізм реалізації кримінальної відповідальності* – це певний набір своєрідних елементів, що закономірно беруть участь у впровадженні приписів реалізованої кримінально-правової норми в конкретні правовідносини, в досягненні вказаного в ній результату, а також у застосуванні кримінально-правового засобу впливу, через який реалізується кримінально-правова відповідальність для досягнення її мети та завдань закону України про кримінальну відповідальність, до особи, яка визнана винною у вчиненні кримінального правопорушення [13, с. 119].

І, нарешті, останнім, однак одним із найбільш важливих механізмів у контексті дослідження механізму реалізації кримінального законодавства є *механізм кримінально-правового регулювання*. Має рацію Ю.В. Баулін в тому, що переведення вимог об'єктивного права (норм кримінального права) в конкретну цілеспрямовану діяльність уповноважених органів держави щодо злочинця здійснюється за допомогою механізму кримінально-правового регулювання [2, с. 27].

Є.Д. Шапченко стверджує, що механізм кримінально-правового регулювання можна розглядати як нормативно визначену взаємодію окремих елементів правової системи, яка забезпечує (має забезпечувати) виконання завдань, що стоять перед кримінальним правом як окремою галуззю права [15, с. 64].

Є.С. Алексєєв стверджує, що механізм правового регулювання – це взята в єдності система правових засобів (юридичних норм, правовідносин, актів та ін.), за допомогою яких здійснюється правовий вплив на суспільні

відносини [1, с. 150]. Якщо виходити з того, що механізм правового регулювання стосується правового впливу, то механізм кримінально-правового регулювання стосується кримінально-правового впливу на кримінально-правові відносини у формі втілення кримінально-правових норм у життя. Механізм реалізації кримінального законодавства співвідноситься з механізмом кримінально-правового регулювання як частина і ціле. Тобто механізм реалізації кримінального законодавства входить до механізму кримінально-правового регулювання.

Заслуговує на увагу твердження Ф.Ш. Ямбушева про те, що механізм правового регулювання – центральне, ключове поняття в юридичній науці і явище соціально-правової дійсності, яке можна розглядати як у вузькому, формальному сенсі (норми права, юридичні факти, правовідносини і акти реалізації норм права) – система правових засобів, за допомогою яких здійснюється цілеспрямований вплив на суспільні відносини шляхом задоволення інтересів суб'єктів права, так і в широкому, формально-змістовному – система правових і соціальних засобів і форм впливу тощо на суспільні відносини або, інакше, як соціальний механізм дії права [16, с. 180]. Саме вузьке розуміння механізму правового регулювання найбільш близьке до механізму реалізації кримінального законодавства.

Ще один аспект механізму реалізації кримінального законодавства пов'язаний із тим, що *порядок реалізації кримінально-правових норм певною мірою врегульований КПК України*. Порядок притягнення до кримінальної відповідальності, призначення покарання, звільнення від кримінальної відповідальності, застосування заходів кримінально-правового характеру, а також реалізації норм інших кримінально-правових інститутів визначений КПК України, хоча певні правила містяться і в законі про кримінальну відповідальність. У зв'язку із цим у процесі реалізації кримінального законодавства кримінально-правові норми не повинні суперечити кримінально-процесуальним нормам. Як слушно зауважують О.О.Дудоров та Т.О.Лоскутов, модель ефективного кримінально-правового регулювання суспільних відносин передбачає, серед іншого, що процесуальні норми, визначаючи порядок застосування кримінально-правових норм, не повинні ані втручатись у предмет матеріального кримінального права, ані, тим більше, суперечити останньому, утворюючи колізії [5, с. 158–163].

Висновки. За результатами проведеного дослідження можна зробити такі висновки.

1. Механізм реалізації кримінального законодавства України можна визначити як сукупність процесів (система або метод чи спосіб) втілення в життя закріплених у кримінально-правових нормах прав і обов'язків суб'єктів кримінально-правових відносин у формі дотримання, виконання, використання та застосування.

2. Метою механізму реалізації кримінального законодавства має бути ефективно здійснення (втілення в життя) суб'єктами кримінально-правових відносин їх прав і обов'язків, передбачених законом про кримінальну відповідальність. Натомість завданнями механізму реалізації кримінального законодавства слід визначити розширення правової активності суб'єктів кримінально-правових відносин щодо втілення в життя їх прав та обов'язків, передбачених законом про кримінальну відповідальність, підвищення рівня їх правової культури, а також правової культури суспільства.

3. Залежно від напрямку дослідження механізму реалізації кримінального законодавства варто виділити три його аспекти: 1) соціальний; 2) психологічний; 3) інструментальний, спеціально-юридичний.

Соціальний аспект такого механізму характеризує діяльність суб'єктів реалізації кримінального законодавства, розкриває його значення для врегулювання кримінально-правових відносин, визначає соціальну ефективність кримінально-правових норм. У соціальному аспекті механізм реалізації кримінального законодавства повинен забезпечити інтереси як окремих членів, так і суспільства в цілому.

Психологічний аспект механізму реалізації кримінального законодавства характеризує особливості поведінки суб'єктів у межах певної форми реалізації кримінального законодавства. Він потребує звернення до психологічних властивостей особистості суб'єктів, які спонукають їх до реалізації того чи іншого варіанту поведінки, яка є предметом кримінально-правового регулювання.

Інструментальний, спеціально-юридичний аспект включає порядок реалізації кримінального законодавства за допомогою специфічних кримінально-правових засобів. Він охоплює положення про структуру механізму реалізації кримінального законодавства та особливості його елементів.

Список використаної літератури:

- Алексеев С.С. Собрание сочинений. В 10 т. Том 3: Проблемы теории права: Курс лекций. Москва, Статут, 2010. 781 с.
- Баулін Ю.В. Кримінально-правове регулювання: основні проблеми. Кримінально-правове регулювання та забезпечення його ефективності: матеріали міжнар. наук. практ. конф. (Харків, 18-19 жовт. 2018 р.). Харків, Право, 2018. С. 23–28.
- Берзін П.С. Механізм кримінально-правового регулювання: загальнотеоретичні аспекти. Право і громадянське суспільство. 2014. № 1. С. 45–66.
- Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD): уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь, Перун, 2009. 1736 с.
- Дудоров О.О., Лоскутов Т.О. Щодо ефективності кримінально-правового регулювання давності в контексті взаємодії норм КК і КПК України. Кримінально-правове регулювання та забезпечення його ефективності: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 18-19 жовт. 2018 р.). Харків, Право, 2018. С. 158–163.
- Дуонон В.К. Механизм уголовно-правового воздействия: теоретические основы и практика реализации: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Тольятти, 2001 512 с.
- Евстегнеева Е.Ю. Механизм реализации норм уголовно-исполнительного права, регулирующих исполнение наказания в виде лишения свободы: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Рязань, 2008. 26 с.
- Ждиняк Н.П. «Реалізація» та «застосування» забороняючих кримінально-правових норм: співвідношення понять. Форум права. 2012. № 1. С. 300–306. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/FP/2012-1/12gnpcr.pdf>.
- Каверина К.С. Механизм реализации норм административного права: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14. Волгоград, 2015. 202 с.
- Литвинов А.С. Механизм и формы реализации норм уголовного права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Москва, 2012. 28 с.
- Орловська Н.А. Актуальні проблеми кримінально-правового регулювання спеціальної конфіскації в Україні. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. 2015. № 2. С. 135–144.
- Сапун В.А. Теория правовых средств и механизм реализации права: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. Нижний Новгород, 2002. 321 с.
- Скулиш Є.Д., Митрофанов І.І. Механізм реалізації кримінальної відповідальності: окремі питання поняття та структури. Європейські перспективи. № 7. 2015. С. 114–120.

14. Фалькина Т.Ю. Формы реализации права и механизм их осуществления: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Нижний Новгород, 2007. 25 с.

15. Шапченко С.Д. Механізм кримінально-правового регулювання в правовій системі України: поняття та структура. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Юридичні науки. 2000. Вип. 40. С. 63–67.

16. Ямбушев Ф.Ш. Правовое сознание в механизме правового регулирования общественных отношений: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Нижний Новгород, 2002. 205 с.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРА

Бабаніна Вікторія Вікторівна – кандидат юридичних наук, доцент, докторант докторантури та аспірантури Національної академії внутрішніх справ

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Babanina Viktoriia Viktorivna – Candidate of Law Sciences, Associate Professor, Doctoral Degree Applicant of Post-Doctoral and Postgraduate Study Unit of National Academy of Internal Affairs

8iktoria8@gmail.com

